

ТЕРОРИЗЪМ И РЕЛИГИЯ

*доц. д-р Лиляна Стоянова**

Проблемите на съвременния тероризъм до голяма степен са резултат и на обвързаността му с религиозния фактор. Присъствието на подобен фактор намира израз в обособяването на различни наименования за тероризма: религиозен тероризъм, „религиозен тероризъм”, терор в името на бога, мотивиран от исляма тероризъм и др. Тъй като религиите не призовават открито към насилие и тероризъм, може би по-подходящо е да се използва словосъчетанието „тероризъм на религиозните екстремисти”. По такъв начин става ясно, че някои сили в обществото тълкуват, интерпретират определени религиозни постулати и ги използват за постигане на собствени, обикновено политически цели. През последните години една значителна част от тероризма е свързана с исляма или по-точно търси своите оправдания в тази религия. Разпространение получават и други разновидности на религиозния тероризъм. Те се отнасят преди всичко до другите две основни конфесии – християнството и юдаизма. Но прояви на религиозен тероризъм могат да бъдат открити и в действията на редица култове и секти. Най-известният случай е атаката на токийското метро с отровния газ зарин през 1995 г. от членове на сектата Аум Шинрикио.

В съвременните условия нараства ролята на религията. Очакванията на много изследователи, че с развитието на обществото, със силващите се тенденции на модернизация в него въздействието на религията ще отслабне не се оправдават. Тя заема важно място в живота на отделния човек. Това става дори в Европа, най-секуларизирания континент.

В сравнение с минали периоди днес може да се очертаят някои особености в следването на религиозните правила. Но много хора продължават да се интересуват от свръхестественото, от смисъла на съществуването. И това е една от причините за нарастващата роля на религията. Като друга предпоставка може да се посочи стремежът на

* Лиляна Стоянова е родена през 1951 г. От 1983 г. е доктор по философия, а от 1990 г. – доцент. Преподава в Бургаския свободен университет от 2001 г. Има публикации по проблеми на тероризма.

хората да обвързват своята идентичност с религията. В условията на големи миграционни процеси, когато често принадлежността към определена нация, държава, социална група е поставена под въпрос, религията се превръща във фактор, който обвързва хората.

Значителна част от населението в различни страни дава положителна оценка на ролята на религията в обществото. Световно проучване на общественото мнение, направено от УИН /Галъп интернешънъл/ сочи, че над половината – 59% от запитаните вярват, че религията играе позитивна роля в техните страни. България не се отличава много в сравнение с други държави в Източна Европа. Делът на хората, които смятат, че религията е позитивен фактор, е 56%. В Източна Европа този процент е средно 54. На противоположното мнение у нас са 12%. Обществото, което в най-високо степен цени религията, е Индонезия. Там 95% от запитаните оценяват значението на религията. Тази сфера на обществения живот заема важно място и в САЩ – 62% от анкетираните смятат, че тя играе позитивна роля¹.

Отношението към религията се проявява и в това, че хората определят принадлежността си към религиозните деноминации. Според европейско изследване на ценностите 72,2% от гражданите се причисляват към религиозни деноминации. Към римокатолицизма принадлежат 58% от европейците, 17% са обвързани с православието, 15 % – с протестантството, а близо 3% принадлежат към евангелистката църква. В Европейския съюз живеят близо 17 млн. мюсюлмани. Малък е броят на тези, които се определят като атеисти. Изключение е Франция, в която те са почти 15% от пълнолетното население².

При това въздействието на религията не остава затворено в рамките на вярванията, в утвърждаването на различни норми и правила, в разсъжденията за човешкия живот, за възможността той да зависи от други сили. Религиозният фактор в една или друга степен намира израз и в социалната сфера, проявява се в действията на политическите субекти. Тази страна на взаимодействието между религията и обществото се разкрива по-слабо при християнството, където религията и държавата са отделени. Но намира по-силна изява при исляма, при който разграничението между религията и политиката не е явно очертано. Някои изследователи дори твърдят, че ислямът не може да се секуларизира.

¹ Вестник „Преса“, 18.04.2014 г., с. 8

² Знеполски, И. /ред/, Около Ч. Тейлър. Религия и политика: Безпокойствата на модерността, С., 2006, с.290-291

Поради възможността религията да се обвърже с важни аспекти на социалния живот понякога тя се използва за оправдание на насилие, на тероризъм. Отделни случаи, характеризиращи тази страна от взаимоотношението между религията и обществото, се наблюдават още в древността. През I век пр. н.е. редица действия на насилие извършва еврейската политическа групировка зелоти /защитници, покровители/. Нейните представители използват методите на терора за борба с римските завоеватели. Сектата на сикариите /някои изследователи смятат, че това е друго тяхно наименование/ действа в Палестина през 66-73 г. от н.е. Според историка Йосиф Флавий те използват необикновена тактика – атакуват противника през деня, особено на празници, когато в Йерусалим има тълпи от хора. Любимото им оръжие е кинжалът или къс меч /сик /, който крият под дрехата си. Някои изследователи са на мнение, че сикариите притежават доктрина, т.нар. „четвърта философия”, нещо като юдейски протестантизъм /останалите идейни течения и движения са садукееи, фарисеи и есеи – бел. авт./. Те се подчиняват само на Бог, не признават никаква земна власт, отказват да видят в свещениците посредници между Всевишния и обикновените смъртни. Съществува мнение, че оглавяват движение на социалния протест, настройвайки низините срещу богатите върхове. Йосиф Флавий не е склонен да вижда в тях въплъщение на благородството. Според него това са обикновени користни разбойници, които се управляват от чуждоземни сили и използват призови за справедливост за прикриване на неблагоприятните си цели. Но и той признава, че някои от тях проявяват религиозен фанатизъм: те виждат в мъченичеството нещо носещо радост, предполагайки, че след свалянето на омразния режим Господ ще се яви пред своя народ и ще го избави от мъки и страдания³.

По-известна на Запад е сектата на асасините. Тя действа през периода X-XIII век на територията на днешния Иран и Сирия. Названието ѝ е свързано с употребата на хашиш. За това свидетелстват легенди и разкази на съвременници. Привържениците се наричат „хашашини”. Но е малко вероятно при изпълнение на сложните задачи, които са им възлагани, членовете на сектата да са били в състояние на опиянение. По-скоро прозвището „хашашини” е израз на отрицателното отношение на други членове на обществото към сектата.

³ Кикоть В. Я. /ред./, Терроризм: Борьба и проблемы противодействия, М., 2004, с. 83-84.

Най-известният им водач е имамът Хасан ибн Сабах. Привържениците на сектата са му предани и са готови да дадат живота си при изпълнение на задачата, която той им е възложил. Действията на избраниците са свързани с убийства на политически противници на водача. Убит е Конрад Монфератски, управител на Йерусалимското кралство, два пъти членове на сектата се опитват да убият египетския султан Саладин. Хасан ибн Сабах разбира, че разполага с малко хора, за да се сражава открито, но и че продължителните, добре обмислени компоненти на терора, осъществени от добре обучени и дисциплинирани воители, могат да донесат сериозен политически ефект. Асасините действат под прикритието на най-строга секретност, преобладайки се често като чужденци, в това число и християни. Те не ползват нито отрова, нито снаряди. Тяхното оръжие е кинжалът – не само поради неговата висока надеждност, но и защото в убийството виждат нещо ритуално. Сектантите приемат мъченичеството и смъртта в името на идеята и твърдо вярват в настъпването на нов ред. В историческа перспектива дейността на сектата представлява отчаяна, макар и обречена на крайно поражение, борба на религиозно малцинство за право на свой начин на живот и на свое вероизповедание. Известно време тактиката им носи успех⁴. Но по-късно главната им крепост Аламут е превзета от монгоците.

В Индия са известни действията на сектата на удушвачите. За своите жертви нейните привърженици използват копринен шнур. Това са ритуални убийства, принесени в жертва на богинята Кали. След известни затруднения англичаните успяват да се справят със сектата.

През Средновековието в името на религията се водят войни, хиляди хора са подложени на преследвания, действия инквизицията. Понякога религиозните норми стават държавни и това увеличава възможностите за извършване на различни форми на насилие.

Важна идейна предпоставка за насилие на религиозна основа е фундаментализмът. В стремежа си да се запази, да се утвърди всяка религия може да достигне до призови за връщане към корените. Не е задължително това да доведе до екстремистки прояви, но съществуват някои предпоставки за подобно развитие. Понятието „фундаментализъм“ се появява в християнската традиция, в протестантството в САЩ. Смята се, че това понятие не може да се използва в други рели-

⁴ Кикоть В. Я. /ред./, Терроризм: Борба и проблемы противодействия, М., 2004, с. 85

гии. Но през последните години намира широко приложение, открива се и в други сфери на обществения живот.

На основата на християнския фундаментализъм са организирани т. нар. граждански милиции в САЩ и някои други страни. С действията на тези сили се свързва взривяването на федералната сграда „Алфред П. Мъра” в Оклахома Сити от Тимоти Маквей през 1995 г. Той не е бил приет в редовете на тези организации, но между неговите идеи и възгледите на посочените сили могат да се открият общи черти. Според представители на гражданските милиции правителството има за цел да постави извън закона всички лични огнестрелни оръжия, а после да ги иземе. Отделни граждани отначало са привлечени в подобни групи въз основа на недоволството си от правителството, но постепенно се приобщават към по-крайни възгледи, които се легитимират от позовавания на Библията и богословски указания. Членовете на гражданските милиции са склонни да отхвърлят всяка форма на управление освен общинската. Обединени са от антифедералистки и подривни вярвания, подплатени с религиозна омраза и расистка нетърпимост. Членовете на всички тези групи не са „професионални” терористи, а се смятат за „опълченци”, т.е. за обикновени граждани и патриоти, готови да вдигнат оръжие по всяко време, за да защитят изконните си права, за самопровъзгласени приемници на традициите на американската революция. Не е без значение фактът, че атентатът в Оклахома е извършен на датата, на която преди 220 години в Бостън започва американската революция. Маквей сам използва тази алегория, за да опише себе си и мотивите за действията си. „Всеки възрастен мъж със здраво тяло, всеки патриот, споделя той с един британски журналист, е отговорен за защитата на свободата. Също както опълченците от революцията”⁵.

При опита си да обясни действията на Т. Маквей Гор Видал пише: „За Тимоти Маквей Бюрото по контрол за продажба на алкохол, на цигарени изделия и оръжия /офисите им се намират в тази сграда – бел. авт./ се превръщат в символ на потисничество и убийство. Обзет от изострено чувство за справедливост – черта нехарактерна за Америка – той фактически сам обявява война и завършва с убийството на голям брой невинни хора...”⁶.

⁵ Вж. Хофман, Б. Тероризмът днес, С., 1999, с. 132-139.

⁶ Видал, Г. Почему нас ненавиждат?, М., 2003, с. 73.

Познати са и еврейски терористични движения. Техните действия се формират на основата на възгледите на равина Меир Кахане. Те са проникнати от омраза към арабите и възвеличаване на еврейските добродетели. Кахане основава политическа партия Ках /„Така“/, която разпространява идеите му. Основната цел е да разсее митологизираната представа за евреите като за жертви. Той смята, че евреите са обвързани с борба срещу настроеня антисемитски свят. Предлага войнстваща агресивност, представена единствено като неотменно право на самоотбрана. През 1980 г. призовава израелското правителство да създаде официална „еврейска терористична група“ с единствената цел „да убива арабите и да ги прогони от Израел и окупираните територии“. Задължението на всички евреи да действат активно, за да ускорят избавлението си, неизменно се свързва с „греха“ при завръщането на арабите в библейските земи /Западния бряг/, които Бог е дал на Израел.

Последователи на Кахане образуват крайно националистическо движение на Западния бряг Гуш Емуним /Блок на правоверните/. То извършва редица терористични действия. При това търси одобрение от своите духовници. Последователят на Кахане, Барух Голдстейн, организира покушението в Пещерата на патриарсите /1994 г./. То е израз на неодобрението на светското израелско правителство. В убийството на министър-председателя Рабин /1995 г./ има смес от силна омраза към израелската политика, към започналия мирен процес, чрез който ще върнат част от земите на арабите. Игал Амир /извършителят на убийството – бел. авт./ вярва, че е изпълнител на божията воля. Обяснява на полицейските следователи, че има всички основания да убие човека, който според него е архитектът на предстоящата гибел на еврейския народ. „В минутата, когато един евреин предаде народа и страната си на врага, твърди Амир, той трябва да бъде убит“. Амир изпитва морално задължение – той го нарича „мистичен“ порив – да убие човека, обявен от религиозните власти, които почита, за източник на толкова голяма опасност за еврейския народ. „Може физически и да съм действал сам, заявява Амир пред съда, но не само аз поставих пръст на спусъка, а цялата нация, която е мечтала две хиляди години за тази държава и е проливала кръвта си нея”⁷.

Най-силно е влиянието на ислямския фундаментализъм. Той може да бъде открит в редица организации. Една от тях е „Мюсюлманско братство“, създадена през 1928 г. в Египет от ислямския духовник

⁷ Пак там, с. 127-132.

Хасан ал Бана. Мотото на организацията е: „Аллах е нашият идеал, Коранът е нашата конституция, Пророкът е нашият лидер, джихадът е нашият път и смъртта в името на Аллах е нашето вдъхновение”⁸.

Хасан ал Бана определя дейността на „Мюсюлмански братя” като „призив към традицията”, „път за следване на суната”. В идеен план изпитва влиянието на Мохамед Ибн Абд ал Вахаб, създател на едно от крайните направления в сунитския ислям – уахабизма. Също така въздействие оказва концепцията за „ислямския призив” на Ибн Таймия и принципите на религиозно правната школа на Ахмед бен Ханбал. Значение имат и други идейни течения. Появата на това първо в арабския свят фундаменталистско движение от съвременен тип е обусловена от негативната реакция на египетското общество по отношение на внесените западни модели. Организацията разглежда капитализма, комунизма „арабския социализъм” като връщане към „джахилията” /доислямското невежество/. Исторически първообраз на идеалното ислямско общество може да стане събирането на единомишленици от периода на пророка Мохамед и следващите четири „праведни халифи” /Абу Бакр, Омар бен Хатаб, Осман бен Афан и Али бен Аби Талиб – бел. авт./.

Хасан ал Бана издига идеите на панислямизма. Обосновава необходимостта от съюз на ислямските държави под знамето на единна религия. Предлага създаването на халифат. Смята, че държавната власт трябва да се регулира от висш държавен орган, който би давал експертно заключение относно съответствието на провежданите от правителството мероприятия на нормите на исляма. Като такъв орган разглежда своята организация.

През 50-60-те год. на XX век главен идеолог на организацията е Саид Кутб. Той е „водещ мислител на движението – първият теоретик на каузата на ислямистите в арабския свят”. Посещава САЩ, за да изучава педагогика. Има отрицателно отношение към западния начин на живот. „Либералното общество ограничава владенията на Бог само на небето и отрича или премахва суверенитета на Бог на земята”. Според Кутб управляващите кръгове в Египет игнорират принадлежността към мюсюлманския свят и това води до национална криза. Критикува управлението на Насър. Смята, че режимът му е „неверен”, че осъществяваните действия не са в съответствие със закона, спуснат от Бога. Движението се ориентира към вземане на политическата власт. По-нататъшно влияние на радикалните ислямистки организации, в

⁸ Цит. по Майер, М. Ислямските движения в Близкия изток, С. 2008, с.11.

т.ч. и на „Мюсюлманско братство”, се наблюдава при управлението на А. Садат. През 60-70-те години на ХХ век на основата на ислямския фундаментализъм възниква политическият ислям /ислямизъм/⁹. Трудно е да се разкрие същността на ислямизма. Сред изследователите не съществува единно мнение по въпроса. Според С. Евстатиев към ислямизма се отнасят всички движения и доктрини, които се стремят да приведат политиката в съответствие с предписанията на шариата¹⁰. Прави обаче впечатление, че в ислямизма по сложен начин се комбинират идеи, обвързани с традицията, и със съвременността. Но не може да се твърди, че фундаментализмът или ислямизмът автоматично предполагат тероризъм, че задължително поражда тероризъм. Те са известни идейни предпоставки. Техни доктрини се подлагат на крайни, радикални интерпретации и така стават част от идеологията на терористични организации.

През 80-те години на ХХ век възниква „Ал Кайда”. Тя е организацията, която в края на ХХ и началото на ХХІ век в най-голяма степен се свързва с тероризма. Но се създават и други организации. Нейният лидер Осама бен Ладен, убит от американски командоси в Пакистан през 2011 г., оказва лично въздействие върху своите привърженици и последователи. Той е от Саудитска Арабия и важна част от неговия живот е участието му във войната в Афганистан. Приет е от талибаните и живее там дълго време. Именно в тази страна през периода 1996-2001 г. „Ал Кайда” реализира своите утопични държавно управленски модели и разгръща структурата си. Според организацията идеалната държава е сунитският халифат. Желаната цел е изграждане на ислямска държава, каквато е съществувала по времето на праведните халифи.

Спорен е въпросът за религиозната доктрина, която изповядва лидерът на „Ал Кайда”. Но е сигурно, че той е последовател на идеите на С. Кутб, възприемайки неговия яростен антиамериканизъм. Бен Ладен се опитва да превърне в първостепенно задължение на мюсюлманите „изтласкването на американците от Свещената земя”. Използва цитати от Ибн Таймия, който твърди, че когато мюсюлманите са поставени пред голяма опасност, трябва да преодолеят различията си. В свое послание от 1996 г. Бен Ладен загатва за вида терористична акция, която има намерение да осъществи на 11 септември 2001 г. Поставя акцент върху създаването на условия за атака на авангардни

⁹ Возженикав, А. В./ред./, Международный терроризм, М., 2005, с. 201 и сл.

¹⁰ Евстатиев, С. Религия и политика в арабския свят, С., 2012, с. 267.

и много чувствителни точки на САЩ¹¹. След убийството му организацията под ръководството на египтянина Айман ал Заухири продължава да извършва терористични атаки.

Напоследък особено активна терористична дейност се наблюдава от страна на организацията „Ислямска държава в Ирак и Леванта” /с Леванта през Средновековието латинските народи са обозначавали крайбрежните територии в Източното Средиземноморие заедно със светите земи/. Тя е създадена през 2012 г. От 2014 г. носи названието „Ислямска държава”. Възникването на тази организация е вдъхновено от йорданския терорист Абу Мусаба ал Заркауи. Твърди се, че именно той е наставникът на сегашния ръководител на ИДИЛ Абу Бакр ал Багдади. Благодарение не само на идеологията, но и на неизчерпаемия финансов ресурс, ИДИЛ привлича нови привърженици. Към нея се присъединяват и европейски граждани. Според някои данни поне 2000 души от 30-те хиляди бойци са с европейски паспорти – от Франция, Великобритания, Германия. ЦРУ има сведения, че организацията разполага с 2 млрд. долара. Основен източник на доходи са приходите от нелегална продажба на петрол. Сериозни са постъпленията и от откупите, които ИДИЛ получава за взетите заложници. Организацията има и спонсори от различни държави в Персийския залив.

Ал Багдади е роден през 1971 г. Името му е Ибрахим и принадлежи към племето Ал-бу Бадри, което твърди, че произлиза от корейшите – племето на пророка Мохамед. Завършва Ислямския университет в Багдад, където изучава богословие и арабска литература. Формирането на Ал Багдади като терористичен предводител започва с навлизането на американските и британските войски в Ирак през 2003 г. Падането на Саддам Хюсеин го сварва в родния град Самара, където проповядва в една от сунитските джамии. Окупацията на Ирак става причина да премине в нелегалност. Присъединява се към иракския клон на „Ал Кайда”. Там се среща с Ал Заркауи. По-късно през 2005 г. попада в плен и е хвърлен в най-строго охранявания сектор в американска военна база. Още тогава се е знаело, че опасен джихадист, верен на идеите си. Въпреки това е освободен и оглавява т.нар. шериятски комисии на иракската „Ал Кайда”. През 2010 г. организира много терористични актове в Ирак.

Според специалисти Ал Багдади превъзхожда с качествата си на шеф-терорист както предшественика си Ал Заркауи, така и самия Бен Ладен. И амбициите му са по-големи. Те не се изчерпват само с откъ-

¹¹ Вж. Чуков, В. Ислямският фундаментализъм, С., 2004, с. 214-218.

щението. Включват и исторически реванш над враговете на религията му, сред които са не само християни или шиити, но и предатели едноверци. Това проличава от неговата проповед от катедрата на мосулската джамия, където на 29 юни т.г. прокламира халифата и се обявява за наследник на Пророка. „Ислямска държава” е отрицание на целия регионален държавен ред. От публикуваната карта на халифата се вижда, че и големи части от Европа, включително Балканите, предстоят да бъдат завладени от неговите последователи. Духовни авторитети от редица арабски страни заклеймяват „Ислямска държава”, обявявайки я за терористична. Но много джихадистки формации декларират подкрепа за халифата¹². Фактически това се изисква и от самата организация. Говорителят на ИД заявява: „Уточняваме за всички мюсюлмани, че с обявяването на халифата те са задължени да положат клетва за вярност пред халиф Ибрахим и да го подкрепят. Нелегитимни стават всички емирства, групи, държави и организации от момента, в който халифатът се разшири и неговите войски пристигнат на техните територии”.

В първото си послание след като групировката се преименува в „Ислямска държава”, Ал Багдади отправя специално послание към учени, съдии, лекари и хора с военен и административен опит да дойдат в халифата, защото „мюсюлманите много се нуждаят от тях”. „Мюсюлмани, стичайте се в своята държава. Да, това е вашата държава”¹³.

Жертвите на организацията са многобройни. Убити са 1000 души в 10000 операции в Ирак през 2013 г. Извършват се заснети на видео и разпространявани в социалните мрежи екзекуции на журналисти, хуманитарни работници и други представители на западните страни. Според доклад на джихадистите те са заложили 4000 експлозива и са освободили „стотици” свои братя от затвора. Документът представя групировката като „организирана военна сила с ясна политическа стратегия – създаване на сунитски халифат”.

Нигерийската ислямистка организация „Боко Харам”, която поддържа връзки с „Ал Кайда”, също обявява създаване на халифат. Завземането на територия свидетелства за промяна в тактиката на бързи набези и незабавно оттегляне. Организацията издига знамена над градовете, които завладява, и принуждава всички останали жители да следват нейното строго тълкуване на шериата или да бъдат убити¹⁴.

¹² Вестник „Преса”, 23.09.2014, с.22-23.

¹³ Вестник „Политика”, 4-10.07.2014 г., с. 19.

¹⁴ Вестник „Политика”, 12-18.09.2014 г., с. 14.

Съществува мнение, че с ИД световният тероризъм навлиза в нов етап. Тази гледна точка изразяват и представители на организацията. С действията ѝ започва „нова ера за международния джихад”. Преди нея „Ал Кайда се е превърнала в терористичен интернационал, но като организация е слабо централизирана. „Ал Кайда по-скоро прилича на франчайз – на етикет, който различни организации в Йемен, Леванта и Северна Африка си закачаха, за да покажат вяроност на идеите за борба със Запада, макар и да не бяха пряко подчинени на Осама бен Ладен. Сега за първи път има държава на джихадистка база, която заличава старите граници в Близкия изток и е ориентирана към неконтролируема експанзия. ИД обявява всяка територия в света, в която живеят мюсюлмани, за потенциално своя и подлежаща на освобождаване. Друга разлика е, че ИД достига нови върхове в употребата на насилие срещу мюсюлмани и друговеци. Халифатът екзекутира пленени кюрди, а също така журналисти¹⁵.

На пръв поглед изглежда, че съществува известно съперничество, конкуренция между „Ал Кайда” и „Ислямска държава”. Новата организация привлича повече привърженици и намалява влиянието на предишната най-голяма терористична сила. Някои от по-младите последователи на ИД смятат Зауахири за „твърде стар и недостатъчно предприемчив”. Но други признават, че сегашният лидер на „Ал Кайда” се опасява от събирането на много джихадистки бойци на едно място. Според него това би улеснило Запада в борбата срещу организацията. Бойците на Багдади обаче възразяват, че новият водач има куп скрити изненади за неприятелите си. „Той разполага с капацитет, който пази в тайна до настъпване на подходящия момент” – смятат негови привърженици. Багдади не се съобразява с някои препоръки на Зауахири и разширява операциите си в цяла Северна и Източна Сирия¹⁶.

Въпреки различията между лидерите и организациите терористите от двете сили в крайна сметка започват да се подкрепят. Една от причините са действията на международната коалиция. Затова и две от разклоненията на „Ал Кайда” – в Северна Африка и на Арабския полуостров, отправят общ призив към джихадистите в Ирак и Сирия да се обединят срещу международната коалиция, създадена за противодействие на ИДИЛ. „Муджахидините трябва да спрат да се избиват

¹⁵ Митев, В. Новата война с тероризма, сп. „Тема”, бр. 35, 2014, с. 60-61.

¹⁶ Вестник „Политика”, 4-10.07.2014, с. 18-19.

пomeжду си и да се обединят срещу кампанията на Америка и нейната дяволска коалиция, която дебне всички ни” – заявяват терористите.

При тероризма, свързан с исляма, най-често на интерпретации се подлага понятието „джихад”. В много случаи значението му се свежда до война с неверниците. Но това е неточно, едностранчиво представяне. В исляма става дума за „голям джихад” и за „малък джихад”. „Големият джихад” е духовната борба на индивида със самия себе си. Пророкът е казал: „Големият джихад е борбата с това, което е в душите ни”. „Малкият джихад” е употребата на сила за защита на семейството или общността от всякакви нападки. При това войната, съпротивата е позволена само ако съществува заплаха за живота, за вярата¹⁷. Изповядващите исляма не нападат първи, а само се защитават.

В ислямската традиция има мислители, които обосновават идеята за формиране на единна общност /умма/. Сред тях е Хасан ат-Тураби. Според него, „Когато мюсюлманите преодолеят своята привързаност към конкретна нация и религиозно направление, те ще осъзнаят принадлежността си към единната религия и умма, като следват примера на пророка Мухаммад в Медина за приобщаване на всички народи и верски общности, какъвто е бил в миналото „домът на исляма”. Основни действащи принципи на тази умма ще бъдат свободата и шурата, способността на човечеството да разгръща своите способности в полза на процъфтяващата цивилизация”¹⁸.

Според изследователи в момента няма мюсюлмански лидер, който да развива идеята за незабавно създаване на държавно образувание. Редица политици призовават мюсюлманите да положат усилия за интегриране в обществото, в което живеят, за да могат да влияят „отвътре”. Но гледната точка на „халифатизма” /възстановяване на общата мюсюлманска държава/ се изразява от някои радикални формирования. Такава е „Партията на ислямското освобождение”. Тя възниква през 1953 г. Седалището ѝ е в Лондон. Според идеологията на организацията, ако в някоя отделна страна се избере халиф, мюсюлманите от целия свят трябва да го приемат и да му бъдат верни. Ако откажат, тогава ще бъдат смятани за врагове. Но не всички сунити са за халифат. Много от тях са привърженици на идеята за самостоятелно управляващи се джаамати /ислямски общности/, а има и такива, които не поддържат идеята непременно да се установи ислямска държава¹⁹.

¹⁷ Тодорова, Б. Иджихад срещу джихад, С., 2008, с. 107-108.

¹⁸ Цит. по Евстатиев, С. Религия и политика в арабския свят, С., 2012, с. 350.

¹⁹ Тодорова, Б. Цит. съч., с. 121-123.

Отделни екстремистки лидери използват някои положения на ислямската доктрина, представят ги в едностранчив, изопачен вид и ги превръщат в основа на своите терористични организации. Също така не се интересуват и от степента на основателност на една или друга идея, от привлекателността ѝ поне за част от обществото. По този начин може да се разбира обстоятелството, че халифатът, който ИД установява, не прави впечатление на една значителна част от населението. Говорителката на американския Държавен департамент Джен Псаки заявява: „Това не означава нищо за народите на Ирак и Сирия. ИДИЛ само се опитват да контролират населението чрез страха”²⁰.

Борбата с тероризма се води успешно с участието на международни сили. Това важи особено за необходимостта от противопоставяне на такава организация като „Ислямска държава”. Със своите действия и намерения тя в крайна сметка се превръща в заплаха за целия свят. Поради това САЩ се ориентират към изграждане на коалиция, която да организира и проведе въздушни удари срещу позиции на организацията. Постигнати са известни успехи, но неизбежно се засяга и гражданско население. Полагат се и усилия и за неутрализиране на ИД чрез изграждане на регионален съюз. В него засега се включват Йордания, Обединените арабски емирства, Саудитска Арабия, Бахрейн и Катар. Но трябва да се има предвид, че доскоро Саудитска Арабия финансово подкрепяше тероризма. Едва когато се постави въпросът за халифата, издигнаха се претенциите на Багдади в това се видя заплаха за кралската власт в страната и се предприе нова ориентация в политиката. Подобно е положението на Катар и на ОАЕ. Както подчертава изследователят Е. Ценков, всяка от тези страни „ще осребри участието си в свой интерес. Саудитска Арабия, Катар и ОАЕ ще се стремят да опровергаят обвиненията за причастност към каузата на джихадистите. Йордания ще оправдае репутацията си на най-близка до НАТО държава. А Бахрейн ще се легитимира като надежден съюзник срещу тероризма, след като смаза собствената си революция”. Стои въпросът за начина, по който ще участва България²¹. В същото време коалицията се разраства. Към нея се присъединяват и други западни държави, като Великобритания, Белгия, Дания. Своето включване обмисля и Австралия.

²⁰ Вестник „Политика”, 4-10.07.2014, с. 19.

²¹ Вестник „Преса”, 25.09.2014, с.16-17.

Религиозният тероризъм, независимо от това с коя конфесия е обвързан, се отличава с някои особености. Преди всичко това е неговата лексика, формулировките, които използва, за да определи целите си. Организациите, обвързани с религиозен тероризъм, водят „свещена война”, борят се за „унищожаване на световното зло”, за „ускоряване идването на месията”, за „религиозно пречистване”, за „сваляне на предателските светски режими”, за „образуване на теократична държава /халифат/”, за „господство на бялата раса” и т. н. Изследователката Джесика Стърн смята, че „повечето религиозни терористи преследват смесица от религиозни и материални цели, например придобиване на политическа власт с цел налагане определено интерпретиране на религиозни закони или позоваване на религиозни текстове като оправдание за придобиването на спорна територия”. В същото време религиозните терористи са по-крайни в своите действия, в по-голяма степен са склонни да извършват жестокости. Основната причина за това е, че техните действия са божествено предопределени, задачите им са дадени от свръхестествена сила, която сменя от тях отговорността за извършеното. „Вярват, че ги насочва по-висш авторитет. Виждат себе си като избрани, като миропомазани от Бог. По-самоуверени са и по-малко се съмняват в себе си, от повечето други”²².

Религиозният тероризъм е част от тероризма, негова разновидност. Съществува още от дълбока древност. Проявява се в различни форми през Средновековието, а и по-късно. В съвременните условия поради нарастващата роля на религията се разнообразяват неговите прояви. В момента с него са свързани терористичните атаки на най-опасната организация „Ислямска държава”. Противопоставянето на религиозния тероризъм е сложен и продължителен процес. Изисква участие на представители от много страни.

²² Стърн, Д. Терор в името на Бога, С., 2009, с. 16, 60.

РЕЗЮМЕ

Религия имеет важное значение для общества. Она связана с существенными сторонами человеческой деятельности. Роль религии большая и в современных условиях. Отмирание светских идеологий и необходимость в обосновании идентичности в процессе осуществления социальных изменений среди самых важных причин этого.

Религию можно использовать и для установления насилия, террора. Известны ряд исторических примеров, которые подтверждают такая зависимость. Связь религии с насилием присуща и современному обществу. Она находит выражение в религиозном терроризме. По своей сущности это квазирелигиозный терроризм, так как религию искажают или представляют односторонне с целью прикрыть реальные цели насилия.

Предпосылка религиозного терроризма – фундаментализм. Стремление к возвращению к корням, к исходным нормам, присуще каждой религии. Самыми большими массовыми проявлениями в современных условиях отличается религиозный терроризм, связанный с исламом. Он руководится рядом односторонних представлений об основных положениях этой религии. Особенно опасны экстремистские организации, которые объявляют общеисламский характер своих дел.

SUMMARY

Religion plays an important role in the society. It is associated with significant aspects of human society. The role of religion is also large in the modern world. The demise of secular ideologies and the need to substantiate the identity during the ongoing social commemorations are among the most important reasons for this.

Religion can be used for establishing of violence, of a terror. A number of historical examples are known, affirming such dependence. Binding religion and violence is inherent in modern society. It finds expression in religious terrorism. In its core, this is a quasi-religious terrorism, since religion is being distorted or presented one-side, in order to conceal the true purpose of violence.

Fundamentalism is a prerequisite for religious terrorism. Striving to return to the roots, to the output tenets is inherent in every religion. With the mass events in the modern world is characterized religious terrorism associated with Islam. It is governed by a number of one-side notions of basic principles of this religion. Especially dangerous are extremist organizations stating general Islamic nature of their actions.